

ІНСТИТУТ ГЕОХІМІЇ, МІНЕРАЛОГІЇ ТА РУДОУТВОРЕННЯ
ім. М.П. СЕМЕНЕНКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

Затверджую
директор ІГМР НАН України
академік НАН України
О.М. Пономаренко
« 29 » 01 20 25 р.

Схвалено
Вченою радою ІГМР НАН України
Протокол № 1 від « 28 » 01 20 25 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

2.1.5. Регіональна мінералогія України зі спеціальності підготовки аспірантів

Е4 «Науки про Землю»
Форма навчання: очна
Рівень підготовки: *третій (освітньо-науковий)*
Рік навчання: 2 рік навчання (4 семестр)

Укладач програми
доктор геол. наук *Г.О. Кульчицька* Г.О. Кульчицька

Київ – 20 25 р.

ВСТУП

Програма складена відповідно до навчального плану ІГМР НАН України з основної освітньої програми підготовки аспірантів.

Укладач програми: д.геол. наук Г.О. Кульчицька.

Дисципліна «**Регіональна мінералогія України**» входить в блок «Основної освітньої програми аспірантури Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України (далі ІГМР НАН України)».

Галузь знань Е – «Природничі науки»,

(шифр і назва напряму підготовки)

спеціальності Е4 - «Науки про Землю»

(шифр і назва спеціальності)

Освоєння дисципліни «**Регіональна мінералогія України**» передбачає отримання знань щодо мінералогічного вивчення території держави, бази даних мінералів України, реєстрації нових видів, номенклатури і назв мінералів, закономірностей поширення мінеральних видів на території України відповідно до геолого-структурного районування та в залежності від особливостей будови земної кори, геодинамічних процесів, речовинного складу геологічних комплексів і фізико-хімічних умов мінералоутворення, отримання навиків мінералогічного картування, пошуку мінералогічних критеріїв оцінки масштабів зруденіння.

Викладається у четвертому семестрі другого курсу в обсязі – **120 год.**

(4 кредити ECTS) зокрема: **лекційні 30 год, практичні (семінари) – 30 год, самостійна робота - 60 год.** Завершується дисципліна – **написанням реферату та диференційним заліком.**

1. Мета та завдання дисципліни, її місце в системі підготовки аспірантів, вимоги до рівня засвоєння змісту дисципліни

1.1. Мета і завдання вивчення дисципліни

Мета вивчення – отримати аспірантами знання щодо стану мінералогічного вивчення території України, історії регіонально-мінералогічних досліджень і подальшої їхньої перспективи.

Завдання дисципліни:

- ознайомити аспірантів з монографічним описом території України, виконаних попередниками, необхідними характеристиками мінералу для забезпечення повноцінного опису в разі регіонально-мінералогічних досліджень;
- ознайомити аспірантів з функціями міжнародних громадських мінералогічних організацій, змінюваннями в номенклатурі мінералів;
- ознайомити аспірантів з базою даних мінералів України, динамікою поповнення, перешкодами, що стоять на шляху її розширення;
- сформуванню в аспірантів уявлення про процеси, з якими пов'язано утворення різних мінеральних асоціацій на території України;
- класифікувати чинники, що впливають на утворення тих чи інших видів мінералів;
- ознайомити аспірантів з існуючим мінералогічним районуванням території, в основі якого лежить зв'язок мінеральних асоціацій з особливостями геологічної будови території України;
- ознайомити аспірантів з основами мінералогічного картування, вибором елементів картування;
- підготувати аспірантів до застосування отриманих знань для практичного використання, зокрема оцінювання перспектив зруденіння, розроблення критеріїв пошуку аналогічних точок мінералізації.

1.2. Вимоги до рівня підготовки аспірантів, які завершили вивчення даної дисципліни.

Аспіранти, які завершили вивчення даної дисципліни, повинні:

- **Мати уявлення** про число і поширення певних мінеральних видів в надрах України.
- **Знати** найважливіші властивості поширених мінералів, умови їхнього утворення, практичне застосування.
- **Вміти** виявляти типоморфні ознаки мінералів і застосовувати їх для мінералогічного картування, оконтурення мінералогічних провінцій, визначення пошукових і оціночних критеріїв тощо.

1.3. Зв'язок з попередніми дисциплінами

Курс передбачає наявність у аспірантів знань з загальної геології, геофізики, геохімії, мінералогії та петрографії в обсязі програми вищої професійної освіти.

1.4. Зв'язок з подальшими дисциплінами

Знання та навички, отримані аспірантами при вивченні даного курсу, необхідні для підготовки і написання дисертації за спеціальністю Е4 «Науки про Землю»

2. Зміст дисципліни

2.1. Обсяг дисципліни, види навчальної роботи (у годинах)

Вид навчальної роботи	Обсяг годин
Трудовіткість вивчення	90
Обов'язкове аудиторне навантаження (всього)	60
Самостійна робота аспіранта (всього)	60

2.1. Розподіл дисципліни і види занять (у годинах)

№ п/п	Назва розділу дисципліни	Обсяг годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
1	Розділ 1. Історія регіонально-мінералогічних досліджень в Україні	4	4	8
2	Розділ 2. Сучасна база даних мінералів України. Критичні матеріали.	4	4	8
3	Розділ 3. Змінювання в номенклатурі мінералів. Українські назви мінералів.	4	4	8
4	Розділ 4. Мінералогічне районування території України: мінералогічні області → мінералогічні провінції → мінералогічні субпровінції	2	2	4
5	Розділ 5. Мінералогічна область Українського щита	4	4	8
6	Розділ 6. Волино-Подільська, Дніпровсько-Донецька і Причорноморська мінералогічні області	4	4	8
7	Розділ 7. Карпатська і Кримські мінералогічні області.	4	4	8
8	Розділ 8. Мінералогічне картування, наукове і практичне його значення	4	4	8
ВСЬОГО:		30	30	60

2.2. Лекційний курс (30 годин)

Розділ 1. Історія регіонально-мінералогічних досліджень в Україні

Університетський і академічний періоди вивчення мінералогії України. Праці з регіональної мінералогії академіка Євгена Лазаренка.

Розділ 2. Сучасна база даних мінералів України

Мінерал і мінералоїд. Затверджені і дискредитовані мінеральні види. Чисельність видів і різновидів. **Мінерали рідкісних елементів і критичні мінерали для європейської економіки.**

Розділ 3. Мінералогічна термінологія і номенклатура мінералів

Українська мінералогічна термінологія. Змінювання в номенклатурі великих груп мінералів – апатитів, амфіболів, пірохлорів тощо. Утворення українських синонімів латиноалфавітних назв мінералів.

Розділ 4. Основи мінералогічного районування території України

Мінералогічні провінції: архейських кратонів, протерозойські рухомі пояси.

Мінералогічні субпровінції: Волинська, Подільсько-Бузька, Кіровоградська, Придніпровсько-Приазовська, Східноприазовська, платформного чохла.

Розділ 5. Мінералогічна область Українського щита

Мегаблоки, шовні зони, тектонічні зони. Особливості поширення мінералів, парагенетичні асоціації.

Розділ 6. Волино-Подільська, Дніпровсько-Донецька і Причорноморська мінералогічні області

Мінералогічні провінції: Волино-Подільська, Дніпровська, Донецька, Причорноморська.

Мінералогічні субпровінції: Північнодніпровська (Сумсько-Харківська), Центральнодніпровська (Чернігівсько-Полтавська), Бахмутсько-Нагольчанська, Південнодонбаська, Припятьсько-Дністерська, Львівсько-Тернопільська. Стан їх мінералогічного вивчення, поширені мінеральні асоціації.

Розділ 7. Карпатська і Кримські мінералогічні області.

Мінералогічні провінції: Карпатська, Кримська, Добруджська.

Мінералогічні субпровінції: Передкарпатська, Складчасто-Карпатська, Закарпатська, Гірського Криму, Рівнинного Криму, Гірська Добруджа, Переддобруджа. Стан мінералогічного вивчення, парагенетичні й мінеральні асоціації.

Розділ 8. Основи мінералогічного картування

Типоморфні ознаки мінералів – хімічні, кристалографічні, структурні. Порівняльна характеристика мінералів, виявлення типоморфних ознак мінералів, вибір елементів для картування. Створення графічного матеріалу, порівняння закартованих площ з метою виявлення найперспективніших і безперспективних територій для геологічних пошуків.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ І СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Форма підсумкового контролю : Реферат і співбесіда.

Кількість кредитів на семестр – 4.

Загальна кількість годин - 120 (із них лекційні – 30, практичні – 30, самостійна робота – 60).

№	Лекції	Години		
		Лекції	Семінари	Самостійна

робота				
Розділ 1. Історія регіонально-мінералогічних досліджень в Україні				
1	Університетський і академічний періоди вивчення мінералогії України.	2	2	4
2	Праці академіка Євгена Лазаренка з регіональної мінералогії.	2	2	4
Розділ 2. Сучасна база даних мінералів України				
1	Мінерал і мінералоїд. Затверджені і дискредитовані мінеральні види.	2	2	4
2	Чисельність видів і різновидів. Рідкісні мінерали і критична сировина.	2	2	4
Розділ 3. Номенклатура мінералів				
1	Змінення в номенклатурі великих груп мінералів	2	2	4
2	Мінералогічна термінологія. Українська номенклатура мінералів.	2	2	4
Розділ 4. Основи мінералогічного районування території України				
1	Мінералогічні провінції архейських кратонів і протерозойських рухомих поясів.	1	1	2
2	Волинська, Подільсько-Бузька, Кіровоградська, Придніпровсько-Приазовська, Східноприазовська, платформного чохла мінералогічні субпровінції	1	1	2
Розділ 5. Мінералогічна область Українського щита				
1	Мегаблоки Українського щита	2	2	4
2	Шовні і тектонічні зони.	2	2	4
Розділ 6. Волино-Подільська, Дніпровсько-Донецька і Причорноморська мінералогічні області				
1	Волино-Подільська, Дніпровська, Донецька, Причорноморська мінералогічні провінції	2	2	4
2	Сумсько-Харківська, Чернігівсько-Полтавська, Бахмутсько-Нагольчанська, Південнодонбаська, Припятьсько-Дністерська,	2	2	4

	Львівсько-Тернопільська мінералогічні субпровінції			
Розділ 7. Карпатська і Кримські мінералогічні області.				
1	Карпатська, Кримська, Добруджська мінералогічні провінції	2	2	4
2	Передкарпатська, Складчасто-Карпатська, Закарпатська, Гірського Криму, Рівнинного Криму, Гірська Добруджа, Переддобруджська мінералогічні субпровінції	2	2	4
Розділ 8. Основи мінералогічного картування				
1	Типоморфні ознаки мінералів – хімічні, кристалографічні, структурні.	1	1	2
	Порівняльна характеристика мінералів, виявлення типоморфних ознак мінералів, вибір елементів для картування.	1	1	2
2	Створення графічного матеріалу, порівняння закартованих площ з метою виявлення найперспективніших і безперспективних територій для геологічних пошуків.	2	2	4
	Всього:	30	30	60

3. Організація поточного та проміжного контролю знань

3.1. Контрольні роботи - *не передбачені*

3.2. Перелік запитань для проміжного тестування - *не передбачено*

3.3. Самостійна робота

Зміст самостійної роботи	Обсяг самостійної роботи (години)
Вивчення навчального матеріалу, перенесеного з аудиторних занять на самостійне опрацювання	10
Збір даних з інформаційних ресурсів в наукових бібліотеках та мережі Internet за такими напрямками: <ul style="list-style-type: none"> • бібліографія; • вибір публікацій за тематичними блоками (електронні зокрема); • науково-дослідна література. 	10

Конспектування і реферування фондової та опублікованої науково-дослідницької та науково-методичної літератури за тематичними блоками.	20
Підготовка до семінарських занять	20
Всього:	60

3.3.1. Підтримка самостійної роботи:

Бази даних та ресурси, доступ до яких забезпечено з мережі ІГМР НАН України

3.3.2. Тематика рефератів - Згідно тематичного плану дисципліни.

3. Система поточного та підсумкового контролів результатів навчання, критерії і шкала оцінювання знань

Поточний контроль проводиться у формі роботи активної роботи на лекційних заняттях, роботи на практичних заняттях, виступів на семінарах, підготовки реферату.

Підсумковий контроль передбачає диференційований залік.

Оцінювання окремих видів виконаної аспірантом навчальної роботи і набутих знань та умінь (в балах)

Семестр 1	
Вид навчальної роботи	Максимальна кількість балів
Активна робота на лекційних заняттях	10
Виступи на семінарах	60
Реферат	30

Критерії оцінювання реферату:

- глибоке розкриття проблеми, відображена власна позиція - 25-30 балів
- обґрунтоване розкриття проблеми - 20-25 балів
- тема розкрита неповно - 15-20 балів
- реферат суто компілятивного рівня - 10-15 балів
- розкритий лише окремий аспект - 5-10 бали
- реферат не зарахований - 0-5 балів

Тема реферату надається індивідуально кожному аспіранту викладачем дисципліни.

Аспірант вважається допущеним до підсумкового контролю (диференційованого заліку), якщо він виконав всі види робіт, передбачені навчальним планом. Аспірант допускається до диференційованого заліку за умови наявності 60 балів або більше.

У випадку відсутності аспіранта на диференційованому заліку, який він повинен обов'язково скласти, з будь-яких причин, проти його прізвища у відомості робиться запис «Не з'явився». Питання подальшого проходження аспірантом диференційованого заліку у цих випадках вирішується в установленому порядку.

Шкала оцінювання знань аспірантів на диференційованому заліку

100-бальна шкала	Оцінка за національною шкалою	Визначення
90 – 100	відмінно	Відмінно – відмінна відповідь, виконання роботи лише з незначною кількістю помилок
80 – 89	добре	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками
70 – 79		Добре – в загальному правильна відповідь, робота з певною кількістю грубих помилок
60 – 69	задовільно	Задовільно – непогано, але зі великою кількістю недоліків
1 – 59	незадовільно	Незадовільно

Рекомендована література:

1. Кульчицька Г., Черниш Д., Сетая Л. Українська номенклатура мінералів. Київ: Академперіодика, 2022. 547 с.
2. Кульчицька Г.О., Черниш Д.С. База даних мінералів рідкісних елементів України. *Мінерал. журн.*, 2023. Т. 45. № 2. С. 49–61. <https://doi.org/10.15407/mineraljournal.45.02.050>
3. Лазаренко Е.К., Павлишин В.И., Латыш В.Т., Сорокин Ю.Г. Минералогия и генезис камерных пегматитов Волыни. Львов: Вища школа, 1973. 360 с.
4. Лазаренко Е.К. Панов В.С., Павлишин В.И. Минералогия Донецкого бассейна. К.: Наукова думка, 1975. – Ч. 2. 503 с.
5. Лазаренко Е.К., Сребродольський Б.І. Мінералогія Поділля. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1969. 347 с.
6. Матковський О., Павлишин В., Сливко Є. Основи мінералогії України. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 856 с.
7. Минералогия Криворожского бассейна. Отв. ред. Е.К. Лазаренко. Киев: Наук. думка, 1977. 544 с.
8. Минералогия Приазовья. Отв. ред. Е.К. Лазаренко. Киев: Наук. думка. 1981. 432 с.
9. Мінерали Українських Карпат. Силікати. Гол. ред. О. Матковський. Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 520 с.
10. Павлишин В.І., Зінченко О.В., Довгий С.О. Мінеральне царство України. *Записки Укр. мінерал. тов-а*, 2006. Т. 3. С. 121-124.
11. Павлишин В.І., Зінченко О.В., Довгий С.О. Загальні особливості мінерального складу геологічних утворень України. *Мінерал. журн.*, 2007. **29**, № 2. С. 5–18.
12. Павлишин В., Матковський О., Довгий С. Історія мінералогії в Україні. Від глибокої давнини до 90-х років ХХ ст. Київ: Master-print, 2019. 436 с.
13. Павлишин В., Матковський О., Довгий С. Історія мінералогії в Україні: від 90-х років ХХ ст. донині. Київ, 2023. 610 с.